

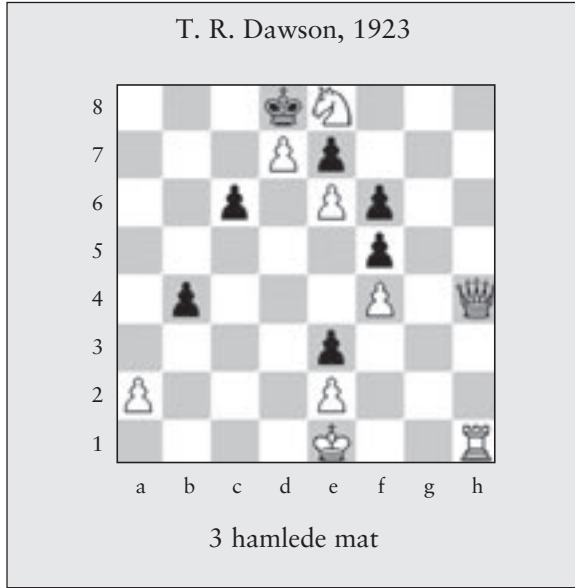
Satranç Köşesi

Kıvanç Çefle* / ceflek@istanbul.edu.tr

Rok Yapma Üzerine II

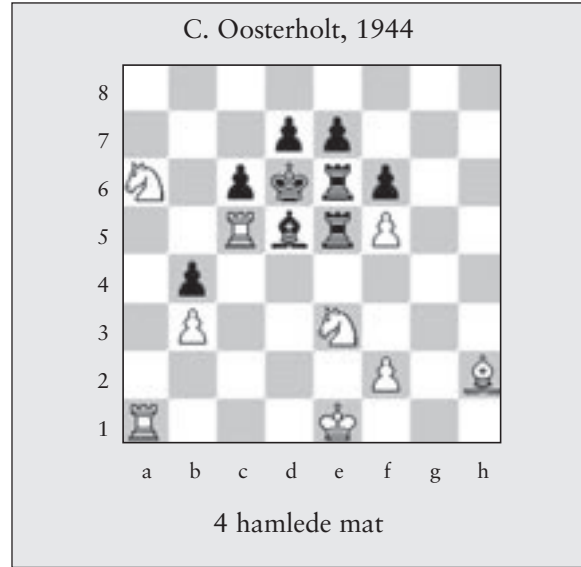
Rok yapmayla ilgili yazımıza devam ediyoruz. Satranç problemlerinde verilen pozisyonda rok yapılabilirse retrograd analizle aksi ispat edilmedikçe rok yapma hakkının kaybedilmemiş varsayıldığını belirtmiştik. Aşağıdaki problemde beyazın rok yapma hakkını kaybettiğini kanıtlamak mümkün değil. Beyazlar bu haklarını akıllıca kullanıyorlar:

Çözüm: 1. 0-0! Ve siyah zugzwang'da...
Ya 1. ... b3 2. Ve1 ve 3. Va4+ mat.
Ya da 1. ... c5 2. Vh1 ve 3. Va8+ mat.

Problem kurgucuları şaşırtmayı sever. İki yazıdır roktan söz ettiğimize göre aşağıdaki problemde de bir rok hamlesi yapılacağını düşünebilirsiniz. Ama burada içinde rok hamlesi bulunan bir çözüm aramak boşuna... Yine de bu hınzır problemde rokla ilgili bir şey var:

* Tıp doktoru.

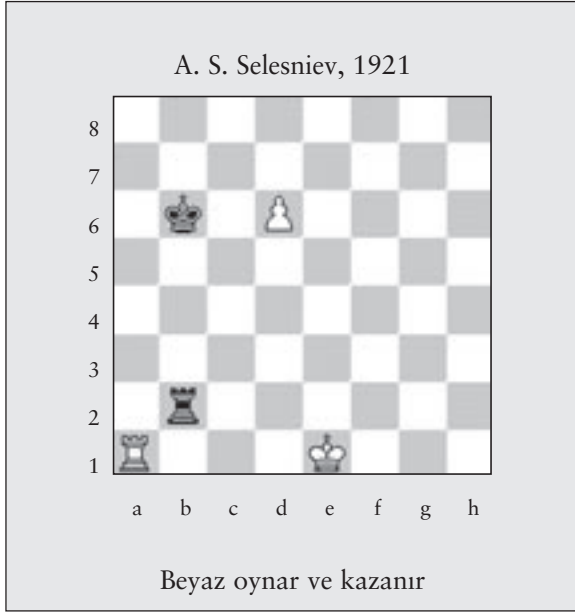
Çözüm: Beyaz Ac4 ile mat etmek istiyor ama hem atı açmazda, hem de siyah fil c4'ü koruyor. Şimdi her iki derde deva görünen 1. 0-0-0? hamlesine atlarsak durum hemen pat olur. O halde:

1. Şd2 Fxb3
2. Kd1 Fd5
3. Şc1 b3
4. Ac4 mat.

Dikkat ederseniz beyaz üçüncü hamlesinden sonra rok yapmış gibi oldu. Buna "yapay rok" ya da "manuel (elle) rok" diyorlar...

Rok yapmak ilk olarak 1620'de Fransa'da ve sonra da 1640'ta İngiltere'de kabul edilmiştir. Ama birçok ülkede ta 19'uncü yüzyılın sonuna kadar şahı korumaya almak amacıyla çeşitli kurallar icat edilmiştir. Örneğin Avrupa'da 13'üncü yüzyılda şah ilk hareket ettiğinde at gibi sıçrayabiliyordu, Ortaçağ'da şah bazı koşullarda c1, c2, d3, e3, f3 ya da g1'e hareket edebiliyordu.

Rok, zaman zaman etütlerde de taktik bir unsur olarak karşımıza çıkar. İşte bunlardan biri:

Çözüm: 1. d7 Şc7 2. d8=V+ Şxd8 3. 0-0-0+ ve kazanır.

Rok retrograd analiz problemlerinde sıkça karşılaşılan bir fikirdir. Aşağıda rok yapma fikrine dayanan –ama aldatıcı- bir problem görüyorsunuz.

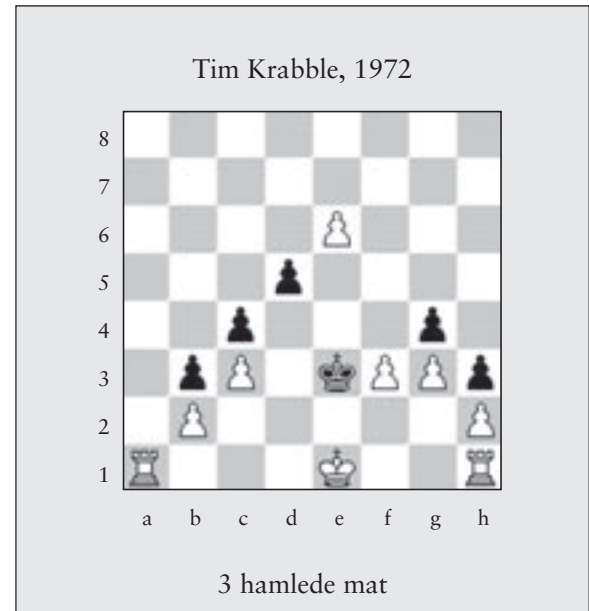
Çözüm: Siyah şahın hamlesini yapmadan önce g1'de olduğu kesin. Ama o zaman beyazın son hamlesinde d1'deki kaleyle nasıl şah çektiğini açık-

lamamız gerekir. Beyaz, büyük rok yaparak şah demiş olmalı (mı acaba?)... Çünkü d1'e gelmesinin başka yolu yok görünüyor. Beyazın daha yeni rok yapmış olması şahın bu ana kadar hep e1'de durduğu anlamına gelir. Ama durun, o zaman siyah şah g1'e nasıl gelebilirdi ki, gelemezdi tabii!... Durumun tek açıklaması, beyazın f1'de duran atını h2'ye oynayarak ve kalenin önünü açarak şah demiş olması. Yani siyahın son hamlesi Şg1×Ah2!

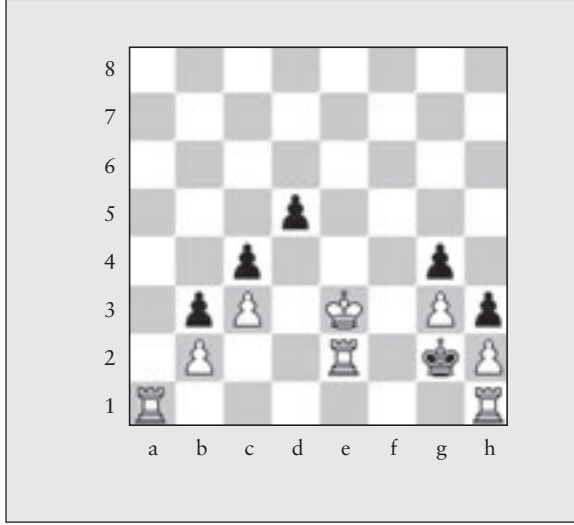
İlk yazımızda saydığımız rok yapmayla ilgili kurallar çok açık görünüyor... Hatırlayalım: Şah kaleye doğru iki kare gider, kale de şahın üzerinden atlayarak onun yanındaki kareye yerleşir. Ama bu hamlenin yapılabilmesi için:

1. Şah ve kale daha önce hiç hamle yapmamış olacak.
2. Rok yapılacağı sırada şaha “şah denmemiş” olacak.
3. Şah ve kale arasında hiç taş bulunmayacak.
4. Şahın üzerinden geçeceği ve yerleşeceği kareler rakip taşların denetiminde olmayacak.

Aslında bu kurallarda bir “delik” var. Günümüzün ünlü internet satranç günlüğü yazarı Tim Krabbe 1972 yılında aşağıdaki problemi kurana kadar kimse bunu fark edememiş:

Çözüm: 1. e7 Şd3 2. e8=V gxf3 3. 0-0-0 mat; eğer 1. ... Şxf3 2. e8=Kale! d4 3. 0-0 mat; eğer 2. ... Şg2 3. 0-0-0-0 mat! Beyazlar “dikey rok” yapıyor!.. Bu pozisyona bakalım:

“Saçmalık bu!” diyor olabilirsiniz ama her şey “kitabına” uygun... Şah, daha önce hiç hamle yapmamış kaleye doğru iki kare ilerledi, kale de onun ötesindeki ve bitişiğindeki kareye geldi. Dünya Satranç Federasyonu bu problemin yayımlanmasından sonra rok yapma ile ilgili kurallara bir yenisini ekledi: “Şah ve rok yapacak kale aynı yatayda bulunmalıdır!”

Böylece rokla ilgili mini yazı dizimizi bitirmiş oluyoruz. Biri gerçek hayattan, diğerleri de kurgu dünyasından alınmış üç soruyla sizleri baş başa bırakıyoruz.

Soru 1

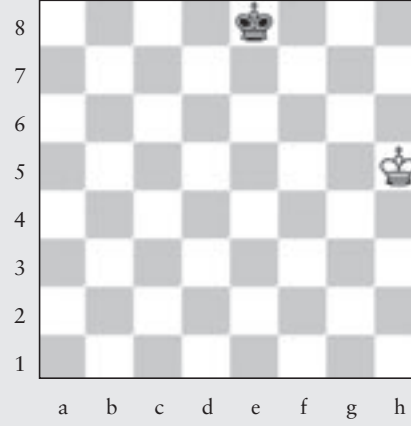
N. N. Majeica

Bu pozisyon bir yıldırım partide ortaya çıkmış. Alet eksikliği olan beyaz 1. Kxb7?? oynadı ve beraberlik teklif etti. Oysa yalnızca iki hamle sonra oyunu terk etmek zorunda kalacaktı... Siyah nasıl kazandı?

Soru 2

Dr. J. Sunyer, 1923

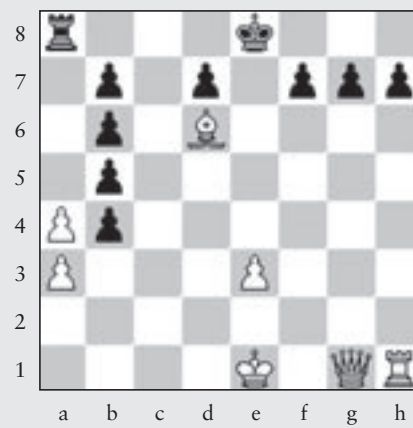
Bir oyunda beyazın son hamlesinden sonra yukarıdaki durumun oluşmasıyla oyun otomatik olarak beraberlikle sonuçlandı. Sonuçtan memnun kalmayan iki rakip aralarında anlaşarak oynadıkları son birer hamleyi geri aldılar. Sonra siyah öyle yanlış bir hamle oynadı ki, beyaz bir hamlede rakibini mat etti.

a) Geri alınan hamleler neydi?

b) Hamlelerin geri alınmasından sonra siyahın oynadığı hamle neydi ve beyaz nasıl mat etti?

Soru 3

H. Baumann, 1980

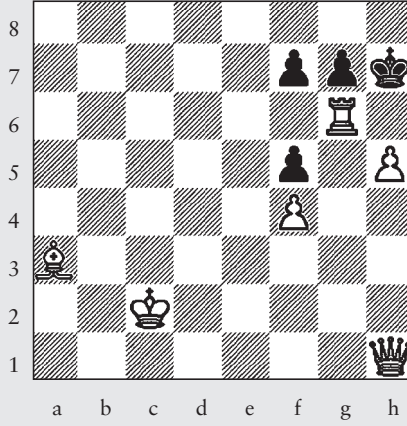

3 hamlede mat

2009-I-II Problemlerinin Çözümleri

Problem 1

H. von Gottschall, 1887

Beyaz 3 hamlede mat eder

Çözüm:

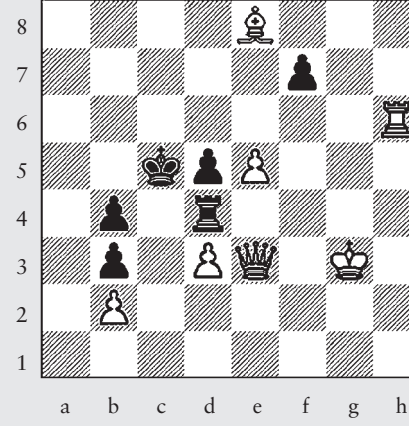
1. h6 Ş×g6 2. h7 f6 3. h8=At mat.

Eğer 2. ... Şf6 3. Vc6 mat.

Eğer 1. ... f7-f6 2. h6×g7 Ş×g6 3. g8=V mat

Problem 2

F. von Wardener, 1903

Beyaz 3 hamlede mat eder

Çözüm:

1. Kd6 f7-f5

2. e×f6 e.p. Ş×d6

3. Ve7 + mat.

Bir Matematik Canavarı Büyüyor!

12'DEN 70'E HERKESE MATEMATİK

Ali Nesin, okurların ilgiyle karşıladığı popüler, yarı akademik ve akademik matematik kitaplarından sonra, doğrudan çocuklara ve gençlere yönelik bir matematik kitabı hazırladı. Yazar elinizde tuttuğunuz bu kitap için "en anlaşılır, en eğlenceli, en şaşırtıcı" bulunduğu yazılarını daha da basitleştirerek derlediğini, araya bir iki yeni yazı eklediğini söylüyor.

Matematik Canavarı 12 yaşüstü için tasarlanmıştır. Yazılar kolaydan zora doğru sıralanmadığından ve kimine kolay gelen kimine zor geleceğinden, okur anlayamadığı yazıları –daha sonra geri dönmek üzere– atlayıp bir sonraki yazıya geçebilir.

Matematik Canavarı, kitabı okuyacak hedef kitesinde matematiğe olan ilgiyi artıracaktır.

www.nesinyayinevi.com

**2. BASKI
5 BİN ADET**

